

УДК 811.161.2-115'373.46:34

Онуфрієнко Г. С.¹, Возняк П. О.²

¹ д-р філос. у філол. науках, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. Ю-112 НУ «Запорізька політехніка»

**ТЕРМІНИ-СЛОВОСПОЛУКИ *ВОЄННИЙ СТАН, СТАН
ВІЙНИ, ВОЄННИЙ ЧАС* ЯК АКТУАЛЬНИЙ
ОБ'ЄКТ ПОРІВНЯЛЬНОГО АНАЛІЗУ**

Українська юридична термінолексика як невід'ємний складник
гетерогенного поняття юридична техніка є незмінно актуальним

об'єктом наукових студіювань і правознавців, і мовознавців. Системно-аналітичний вектор дослідження юридичних термінів (ЮТ) як вербальних знаків спеціальних понять дозволяє класифікувати їх за різними когнітивними й лінгвальними ознаками, як-от: поняттєвий зміст терміна у системі понять галузі, структура і мовна форма позначуваного поняття, роль у мовній комунікації, спосіб термінотворення, особливості правопису і вимови, відповідники в інших мовах, парадигматичні зв'язки (синонімії, антонімії пари), синтаксична сполучуваність у реченні, стратифікація у фахових текстах, моделі дефініцій як мікротекстів, текстотвірні функції в професійній комунікації [3]. Матеріали і результати наукових спостережень інтегративної візії ЮТ активно обговорюють учасники щорічних науково-практичних конференцій з проблем мови права і зокрема української мови в юриспруденції (Київ, Львів, Дніпро). В різні роки впродовж останніх двох десятиліть до участі з доповідями на міжнародних і всеукраїнських щорічних конференціях зазначеної тематики долучалися у співавторстві з науковим керівником студенти різних курсів і факультетів Запорізької політехніки, зокрема, ГФ (Хваткова С., Черневич А., Гладій А., Євнанідзе Ш., Литвин К., Моїсеєнко Я., Тодеренчук А., Коваленко Є., Стріжко І.), ЮФ (Суворова М., Гавриш С., Кравченко А., Васильченко С.), БАД (Ковтун В.), СН (Дубінчук К.). Студенти вмотивовані усвідомленням потреби розуміти задля подальшого вправного використання тих ЮТ, які функціують у субмовах обраних ними професій та є часними в соціумі у цілому.

Із початком повномасштабного вторгнення сусідньої країни-агресора в Україну по всій території держави було введено Указом Президента України правовий режим воєнного стану. У щоденній комунікації на різних її локаціях активно використовуються двокомпонентні терміни-словосполучення *воєнний стан* (ВС), *стан війни* (СВ), *воєнний час* (ВЧ). Історико-правовий досвід застосування ВС вивчали Когут О., Лобко М., Наливайко І., Носевич Н., Повалена М., Рахманін С., Савчук Т., Синявська О., Скиба П., Слободчук С., Тична Б., Топольницький В., Шишкін В. та інші дослідники. Мета цієї наукової розвідки – на засадах порівняльного аналізу дефініцій актуалізованих у соціумі понять ВС, СВ та ВЧ акцентувати головні відмінності між ними.

Поняття ВС як правового режиму встановлює Закон України «Про правовий режим воєнного стану»: «Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню,

військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2]. Також визначення поняття ВС міститься в частині чотирнадцятій статті 1 Закону України «Про оборону України»: «воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [1]. Порівняння наведених дефініцій ВС дозволяє виявити базову відмінність у спектрі функцій повноваження. Так, у першому з наведених мікротекстів з визначенням поняття зафіксовано, що ВС передбачає надання повноважень не лише військовому командуванню та органам місцевого самоврядування, але і відповідним органам державної влади та військовим адміністраціям. Тож додаткові повноваження можуть бути делеговані не лише військовим та місцевим органам, а й органам центральної влади. Втім у другому з наведених мікротекстів не зазначено про делегування повноважень відповідним органам державної влади та військовим адміністраціям, що робить цей процес за повноваженнями вужчим й обмеженим виключно на військове командування та органи місцевого самоврядування. Відтак у дефініції в першому мікротексті передбачено більший спектр владних повноважень у разі введення ВС порівняно з дефініцією у другому мікротексті, однак умова, за якої він вводиться, залишається тією ж.

Поняття СВ в Україні використано в пункті 19 частини першої статті 106 Конституції України, а також згадується у ст. 4 Закону України «Про оборону Україну», втім у нормативних правових актах чітко визначення цього поняття відсутнє. Автори наукової статті [4] зазначають про СВ, що це «відносини держав із моменту оголошення війни між ними до її закінчення (укладення миру)» [4, с. 98], тож під час СВ здійснюються особливі правові та організаційні заходи для забезпечення обороноздатності країни та захисту її територіальної цілісності, ведуться не лише бойові дії, а й здійснюються заходи в інших

сферах соціуму. Звідси випливає, що СВ може мати різні юридичні наслідки: обмеження прав і свобод громадян, мобілізація ресурсів для потреб оборони, введення режиму ВС тощо.

Частина третя статті 4 Закону встановлює, що з моменту оголошення СВ чи фактичного початку воєнних дій настає ВЧ, який закінчується у день і час припинення стану війни. Поняття ВЧ тлумачиться як «період, що починається з моменту набуття чинності рішенням Президента, яке надає Збройним Силам України та іншим військовим формуванням, утвореним згідно з законами України, повноваження розпочати військові дії або оголосити стан війни» [4, с. 98]. І триває ВЧ до моменту набуття чинності рішення Президента, яке припиняє військові дії ЗСУ та інших військових формувань, утворених згідно із законами України, або рішення про укладення миру [4, с. 98]. Однак ВЧ може мати різні відтінки поняттєвих значень у різних юридичних системах та політичних контекстах. Відтак поняттєвий зміст ВЧ як складний та багатогранний визначається не лише юридичними рамками, але й політичними реаліями конкретної країни.

Отже, порівняння дефініцій ВС, СВ, ВЧ підтверджує і складність поняттєвого змісту цих ІОТ, і багатовимірність їх аналізу, оскільки вони віддзеркалюють три різні аспекти військового конфлікту: якщо ВС встановлюється для забезпечення національної безпеки та відвернення загрози державній незалежності та територіальній цілісності, то СВ описує сам факт війни між державами, включаючи всі аспекти цього конфлікту, а ВЧ визначає період, коли ЗСУ мають повноваження розпочати військові дії й триває до закінчення цих дій або укладення мирного договору. Проаналізовані ІОТ мають важливе правове значення і використовуються в контексті забезпечення безпеки держави під час військових конфліктів. Розуміння відмінностей між поняттями, позначеними цими ІОТ, сприятиме більшій обізнаності у сфері оборони країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ: станом на 21 квіт. 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 19.10.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 20 вер. 2023 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.10.2023).

3. Онуфрієнко Г. С. Лінгво-термінологічний компонент юридичної діяльності / Г. С. Онуфрієнко. / Мова і культура (науковий щорічний журнал). – Київ : Видавничий Дім Бураго, 2004. – Том 6. – Випуск 75. – С. 261-267.

4. Топольніцький В. В., Тичина Б. М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час» / В. В. Топольніцький, Б. М. Тичина // Правова пропозиція. – 2019. – № 4 (25). – С. 91-99.